

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to‘plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

EKOLOGIYA VA ATROF MUHITNI MUHOFAZA QILISH, EKOLOGIK AHVOLNI YAXSHILASH, “YASHIL MAKON”

To‘ychiyeva Ruxshona Abdulboqi qizi

Namangan davlat pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti MPL-AU-25 yo‘nalish talabasi

E-mail: ruxshonatoychiyeva76@gmail.com

Ilmiy rahbar: Falsafiy va tarixiy fanlar kafedrası katta o‘qituvchisi B.A. Tillayev

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19497532>

***Annotatsiya:** Ekologiya va atrof muhitni muhofaza qilish, shahar va tumanlardagi ekologik holatlarni yaxshilash hamda O‘zbekistonda olib borilayotgan “Yashil makon” umummilliy loyihasining ahamiyati quyidagi maqolada yoritib beriladi. Maqolada ekologik muammolarning kelib chiqish sabablari, ularning jamiyat va inson salomatligiga ta’siri tahlil qilinadi. Shuningdek, yashil hududlarni kengaytirish, atrof-muhitni asrash, ekologik madaniyatni rivojlantirish va tabiiy resurslaridan oqilona foydalanish masalalari va O‘zbekiston Respublikasining ekologiyaga oid qonunlari asosida tabiatni muhofaza qilishning huquqiy asoslari ham ko‘rib chiqiladi.*

***Kalit so‘zlar:** Ekologiya, atrof-muhit, ekologik muhofaza, ekologik barqarorlik, ekologik madaniyat, tabiatni asrash, ekologik siyosat, Yashil makon.*

***Abstract:** The following article discusses the importance of protecting ecology and the environment, improving the ecological situation in cities and districts, and the nationwide "Green Space" project being implemented in Uzbekistan. The article analyzes the causes of environmental problems, their impact on society and human health. It also examines the issues of expanding green areas, environmental protection, developing ecological culture and rational use of natural resources, and the legal framework for nature protection based on the laws of the Republic of Uzbekistan on ecology.*

***Keywords:** Ecology, environment, environmental protection, ecological sustainability, ecological culture, nature conservation, ecological policy, Green space.*

***Аннотация:** В данной статье рассматривается важность защиты экологии и окружающей среды, улучшения экологической ситуации в городах и районах, а также реализуемый в Узбекистане общенациональный проект “Зеленые зоны”. Анализируются причины экологических проблем, их влияние на общество и здоровье человека. Рассматриваются вопросы расширения зеленых зон, охраны окружающей среды, развития*

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

экологической культуры и рационального использования природных ресурсов, а также правовая база охраны природы на основе законодательства Республики Узбекистан в области экологии.

Ключевые слова: Экология, окружающая среда, охрана окружающей среды, экологическая устойчивость, экологическая культура, охрана природы, экологическая политика, зеленые пространства.

KIRISH

Ayni vaqtda butun dunyoda ekologik muammolar tobora keskinlashib borayotgan hozirgi kunda bu sohadagi ishlarni, afsuski, yetarli va qoniqarli, deb ayto olmaymiz. Bu borada O‘zbekiston “Ekologik harakati” masalalari ham alohida ko‘zga tashlanadi. Ma’lumki, aholini, ayniqsa, qishloq joylarda toza ichimlik suvi bilan ta’minlash masalasi hamon dolzarb bo‘lib qolmoqda. Yurtimizda atrof-muhitni muhofaza qilish bo‘yicha qonunchilik bazasini mustahkamlash, shu sohada qabul qilinayotgan qonun va qarorlar ijrosi yuzasidan parlament nazoratini joriy etish borasida muayyan ishlar amalga oshirilganini qayd etish joiz.

Ekologiya – bu tirik organizmlar va ularni o‘rab turgan muhit o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarini o‘rganuvchi fan hisoblangani bois tabiat va jamiyat o‘rtasidagi muvozanatni saqlash hamda atrof-muhitni asrash yo‘llarini o‘rganishdan iboratdir.

Konstitutsiyamizning XI bobi Fuqarolarning burchlari deb nomlangan. 62-moddasida: **“Fuqarolar atrof tabiiy muhitga ehtiyotkorona munosabatda bo‘lishga majburdirlar”** deb belgilangan.[1] Bu degani O‘zbekistonda yashovchi har bir shaxs, xoh u fuqaro bo‘ladimi yoki fuqaroligi bo‘lmaydimi, yoxud chet el fuqarosi bo‘ladimi, o‘z huquqlari va erkinliklaridan foydalanar ekan, jamoat va davlatning ekologik xavfsiz tabiiy muhitga bo‘lgan huquqini poymol qilmasligi kerak. Ayniqsa, tabiat boyliklaridan foydalanishda mas’uliyatli bo‘lishi zarur.

Chunki tabiatni asrash orqali kelajak avlod uchun sog‘lom va toza muhitni saqlab qolish muhim. Shuning uchun har bir inson atrof-muhitni asrashga ongli ravishda yondashishi, tabiatni muhofaza qilish qoidalariga amal qilishi lozim.

Konstitutsiyamizning 68-moddasida -**“Yer, yer osti boyliklari, suv, o‘simlik va hayvonot dunyosi hamda boshqa tabiiy zaxiralar umummilliy boylikdir, ulardan oqilona foydalanish zarur va ular davlat muhofazasidadir”**[2] deyilgan. Keltirilgan ushbu moddaning ekologik jihatdan afzal tomoni mahalliy hokimiyat organlari (viloyat, tuman va shahar hokimliklari) va Qoraqalpog‘iston Respublikasiga o‘z vakolat doirasida va hududida ekologik munosabatlarni tartibga solish imkoniyatini berishidadir.

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

Muhtaram Prezidentimining **“Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida davlat boshqaruvi tizimini takomillashtirish to’g’risida”**gi [3] Farmoni qabul qilindi. Mazkur Farmonga asosan, Respublikamizda ekologik xavfsizlikni ta’minlash va atrof muhitni muhofaza qilish sohasida davlat boshqaruvini tubdan takomillashtirish, ekologik holatni yaxshilash, chiqindilarning fuqarolar sog’ligiga xavf tug’diruvchi zararli ta’sirlarini oldini olish, aholi turmush darajasi va sifatini oshirish uchun qulay sharoitlar yaratish, maishiy chiqindilarni yig’ish, saqlash, tashish hamda ularni qayta ishlash va ko’mish borasidagi mavjud tizim yanada takomillashtiriladi. Ushbu farmon ekologik xavfsizlikni ta’minlash, tabiiy boyliklarni saqlab qolish va kelajak avlod uchun sog’lom muhit yaratish yo’lida muhim qadamdir. Uni samarali amalga oshirish esa davlat organlari bilan bir qatorda har bir insonning faolligiga bog’liq hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasi ekologiya va atrof muhitni muhofaza qilish qo‘mitasi qayta tashkil etilishi natijasida uning zimmasiga ekologik holatni yaxshilash, maishiy chiqindilarni yig’ish, saqlash, tashish, utilizatsiya qilish kabi vazifalar yuklatildi.

Maishiy chiqindilar bilan bog’liq masalalarni nazorat qilish inspeksiyasi tashkil etildi. Biroq, bu sohada hali o‘z yechimini kutayotgan masalalar va bajarilishi kerak bo‘lgan ishlar juda ham ko‘p. Masalan, 2017-2018-yillarda yurtimizda 53 foiz aholiga sanitar-tozalash xizmati ko‘rsatilgan bo‘lsa, hozir bu ko‘rsatkich 70-75 foizga sezilarli darajada ortgan. Lekin barcha qishloqlarda maishiy chiqindilarni yig’ish, saqlash va tashish yo‘lga qo‘yilmagan. Shu sababli ham aholi orasida ekologik madaniyat to‘laqonli shakllanib ulgurmagani.

Ammo ayrim davlatlar maishiy chiqindilardan unumli foydalanadi. Germaniya, Belgiya, Yaponiya, Shvetsiya va shu kabi mamlakatlarda 60-65 foiz chiqindi qayta ishlanadi, 20-25 foizdan energiya olinadi, qolgan qismi yoqiladi. Bu qayta ishlash jarayoni bizga ham kirib kelsa, atrof muhit ifloslanishining oldini olishimiz mumkin. Chunki ko‘plab viloyat va shaharlarda sanoatlashgan korxonalar, zavod va tadbirkorlik sub’ektlarining faoliyati natijasida havoning chang bilan ifloslanish darajasi sanitar me’yordan o‘rta hisobda 2,7 barobarga ortgani kuzatilgan.[4]

O‘zbekiston Respublikasining –“Siyosiy partiyalar to’g’risida”gi Qonuniga asosan **“Ekologik partiya”** tashkil etish bo‘yicha vazirlik va idoralar vakillari ishtirokida tadbir o‘tkazildi.

Xorijiy davlatlar amaliyotida ekologiya sohasidagi siyosiy partiyalar jamiyat hayotida muhim o‘ringa ega. Dunyoning 100 ga yaqin mamlakatida ekologik partiyalar faoliyat olib boradi, Ularning aksariyati mamlakat siyosiy maydonining teng huquqli a’zosi sifatida vakillik organlariga o‘rinlar egallash vazifalarini qo‘yib, parlamentda o‘z oldidagi mushtarak maqsadlarni davlat siyosati darajasida ilgari suradilar.

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

Mamlakatda barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish, aholi uchun qulay ekologik sharoit yaratish va noyob tabiatni saqlashga jamiyatning barcha kuchlarini safarbar qilish, hududiy va mahalliy ekologik va fuqarolar sog‘ligini muhofaza qilish dasturlarini ishlab chiqish hamda amalga oshirish, jamiyatda ekologik madaniyat darajasini ko‘tarish singari dolzarb vazifalar shular jumlasidandir.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev raisligida 21-oktabr kuni “Yashil makon” umummilliy loyhasini amalga oshirish, uning natijadorligi va kelgusidagi ustuvor vazifalari muhokamasi yuzasidan videoselektor yig‘ilishi bo‘lib o‘tdi. Yig‘ilishda har yili 200 million tup daraxt va buta ekish, 2030-yilgacha yashil hududlarni 30 foizga oshirish kabi vazifalar yuklatildi. 2023-yilda bu ko‘rsatkich 12 foizgacha oshdi.

2024-yil bahorda 138 million dona ko‘chat ekildi. Biz yurtimizning iqlimiga mos ko‘chatlarni ko‘paytirishimiz kerak. Fanlar akademiyasi, ekologiya, suv, qishloq xo‘jaligi va in-vinto laboratoriyalari bilan samarali ishlansa, urug‘ va ko‘chat yetishtirish orqali 2-3 barobargacha daromad olish mumkin. Bu bilan birga ilm ham rivojlanadi.

2025-yilda **“Yashil makon”** umummilliy loyhasini amalga oshirish uchun 100 milliard so‘m mablag‘ ajratildi.[5]

“Yashil makon” umummilliy loyihasi doirasidagi ekologik tadbirlar samaradorligini oshirish, o‘rmonlar va yashil hududlar maydonini kengaytirish, ulardan samarali foydalanish va cho‘llanishga qarshi kurashish ishlarini tizimli amalga oshirish, shuningdek, mazkur yo‘nalishlarda yagona davlat siyosatini yuritish va muvofiqlashtirish maqsadlari ko‘zda tutilgan.

Ekologiya vazirligi huzuridagi O‘rmon xo‘jaligi agentligi negizida O‘rmon va yashil hududlarni ko‘paytirish, cho‘llanishga qarshi kurashish agentligi tashkil etildi. Natijada esa o‘rmon fondi yerlaridan samarali foydalanish, shu jumladan, tog‘, cho‘l va yaylovlarda ozuqabop o‘simlik turlarini ko‘paytirish va ozuqa miqdorini boyitish, ularni muhofaza qilish hamda yerlar degradatsiyasi jarayonlarining oldini olish, shuningdek, tog‘, cho‘l va yaylovlarni muhofaza qilish bo‘yicha kompleks choralari amalga oshirildi. Sohada zamonaviy axborot texnologiyalarini qo‘llash orqali **“Aqlli”** o‘rmon xo‘jaligi (Smart forestry) va raqamli texnologiyalarni joriy qilindi va ko‘plab yutuqlarga erishildi.

XULOSA

Bugungi kunda ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish masalalari jamiyat taraqqiyotining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Ayniqsa, shahar va tumanlarda ekologik holatni yaxshilash, havoning ifloslanishini kamaytirish va yashil hududlarni kengaytirish dolzarb vazifalardan biridir. Shu nuqtai nazardan, **“Yashil makon”** umummilliy loyihasi nafaqat ekologik

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

muvozanatni tiklash, balki aholining salomatligini mustahkamlash, turmush sifatini oshirish hamda kelajak avlod uchun sog‘lom muhit yaratishga xizmat qiluvchi muhim tashabbusdir. Shu o‘rinda Prezidentimiz ham ekologik masalalarning dolzarbligi haqida ta’kidlab shunday degan: **“Har bir xonadon, har bir korxonada tabiatni asrashga hissa qo‘shishi kerak.”** Ekologik muammolarni hal etish faqat qisqa muddatli tadbirlar bilan emas, balki uzoq muddatli strategiya, innovatsiya va jamoatchilik ishtiroki orqali amalga oshiriladi. Natijada, inson va tabiat o‘rtasidagi muvozanat tiklanib, barqaror rivojlanish uchun mustahkam poydevor yaratiladi. Biz **“Yashil makon”** umummilliy loyihasi uchun o‘z hissamizni qo‘shishimiz mumkin. Masalan, mahallamizda obodlashtirish ishlarini olib borishimiz, turli xil navdagi ko‘chatlarni ekishimiz va boshqa turli yo‘llar bilan yordam berishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi XI bob “Fuqorolar burchlari” 62-modda
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida davlat boshqaruvi tizimini takomillashtirish to‘g‘risida. 21.04.2017 y., PF-5024-son. – URL: <https://lex.uz/docs/-3174498>
3. Prezidentimizning ekologik holatni yaxshilash va atrof-muhitni muhofaza qilish masalalariga bag‘ishlangan nutqidan // [Prezident ekologik holatni yaxshilash va atrof-muhitni muhofaza qilish masalalariga bag‘ishlangan yig‘ilish o‘tkazdi](#) [02.02.2018 yil]
4. “Yashil makon” umummilliy loyihasi doirasidagi videoselektor yig‘ilishidan // [“Yashil makon” loyihasi doirasida galdagi vazifalar belgilab olindi](#) [21.10.2024]
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 30-maydagi PF-90-son Farmoni // <https://lex.uz/docs/-7552003> [Murojaat qilingan sana: 16.03.2026]